

УДК 378+63.3:616-003.96

Богиня Лариса Вікторівна

Керівник навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян

Українська медична стоматологічна академія

lvboginya@meta.ua

**Педагогічний супровід соціокультурної адаптації іноземних громадян
у полікультурному середовищі закладів вищої освіти України**

У статті проаналізовано досвід організації навчально-виховного процесу з іноземними громадянами, що проходять підготовку до вступу в заклади вищої освіти України, описано педагогічні технології, навчально-методичні матеріали та систему позааудиторної роботи, запропоновані заходи, спрямовані на соціокультурну адаптацію іноземних громадян на початковому етапі навчання.

Ключові слова: іноземні громадяни, соціокультурна адаптація, педагогічні технології.

Реформування освітньої галузі в останні роки розширює можливість міжнародної діяльності українських закладів вищої освіти, робить їх привабливими для іноземців. Традиційно до України приїздить багато іноземних громадян, що прагнуть здобути вищу медичну освіту. Стрімкі зміни у політичному, економічному та соціальному житті України викликають необхідність перегляду підходів до питання соціокультурної адаптації іноземних студентів як одного з чинників оптимізації навчального процесу фахової підготовки.

Адаптація є об'єктом вивчення багатьох галузей знань, зокрема фізіології, психології, філософії, соціології, педагогіки, що описують її в різних площинах, разом з тим зазначаючи, що саме адаптація є фундаментальною основою існування людини. Як багатофакторне явище адаптація має свої закономірності і може визначатися як процес, властивість організму, результат діяльності, стан тощо.

Проблеми адаптації іноземних студентів є темою значної кількості наукових досліджень. Психолінгвістичним, медико-біологічним,

соціокультурним аспектам адаптації присвячені публікації Г.Єлізарової, Д. Порох, Т. Лугової, Н. Столярової, Л. Кайдалової, Ж. Черкашиної, О. Пальчикової, Н. Калашнік та ін.

Більшість науковців трактують поняття соціокультурної адаптації як процес взаємодії особи (чи групи осіб) і соціокультурного простору іншої країни, результатом якого є відчуття пристосованості, комфортного перебування в новому середовищі.

Соціокультурний простір розуміється нами як поєднання правил і норм, що регулюють життя суспільства, способу життя населення окремого регіону, його традицій і культурних цінностей, механізмів забезпечення толерантної взаємодії людей різних національностей.

Іноземні громадяни, вступаючи до українських закладів вищої освіти проходять складний процес адаптації у декілька етапів.[[Вятчаніна](#)] Від тривалості процесу адаптації залежить успішність іноземних громадян, тому пошуки нових методів і технологій, що сприяли б якнайшвидшій адаптації, продовжують бути актуальними.

Підтримуючи думку, що адаптація – це складний процес, який може бути успішним лише за активної взаємодії особистості і середовища, ми прагнемо застосовувати педагогічні технології, що забезпечують цілеспрямовану адаптивну діяльність іноземних студентів, свідомий обмін інформацією задля перетворення себе й оточення, визначення загальнолюдських цінностей, розвиток когнітивних здібностей, пізнання нового й самопізнання. Проміжним результатом соціокультурної адаптації як успішного входження у полікультурне середовище на початковому етапі ми вважаємо відчуття іноземним студентом внутрішнього задоволення від життя й результатів навчання, адекватну взаємодію з усіма учасниками навчально-виховного процесу, дотримання норм поведінки без внутрішнього дискомфорту.

Педагогічна технологія розуміється нами як засіб педагогічної взаємодії викладача і студента. До педагогічних технологій відносять технології навчання, технології виховання, навчальні (інформаційні) технології. Це

системи методів, прийомів і дій викладачів і студентів у процесі навчання, спільної діяльності, що передбачає не лише вивчення окремих дисциплін, а й засвоєння норм, цінностей, формування вмінь толерантного ставлення до оточуючих, збереження власної ідентичності під час взаємодії з представниками інших культур.

Засобами реалізації педагогічних технологій навчання є створення умов для інформативної, психологічної підтримки іноземних студентів у процесі вивчення мови й країнознавства шляхом укладання навчальних посібників з урахуванням соціокультурної змістової, організацію співпраці всіх студентів групи над вирішенням окремих соціально значимих завдань. Першим кроком на шляху соціокультурної адаптації, як зазначають фахівці, є подолання мовного бар'єру.

Для забезпечення вивчення нормативних дисциплін «Українська мова як іноземна», «Російська мова як іноземна»[програми], до кожного тематичного блоку нами укладені матеріали, що містять найбільш уживані лексичні одиниці, діалоги у повсякденних ситуаціях, тексти та завдання до них. Робота за цими матеріалами передбачає не лише вивчення української чи російської мови, а й норм поведінки у соціумі (наприклад, у темах «Гуртожиток», «Заклади громадського харчування» тощо). Разом з тим, мотивуючи студентів брати участь у обговоренні тем, додаємо завдання на визначення спільних і відмінних рис українського суспільства й суспільного середовища рідних країн. Працюючи з полінаціональними групами (бо формуються вони залежно від термінів зарахування іноземних студентів до академії), маємо можливість, з одного боку, підтримувати комфортне відчуття національної ідентичності особистості, а з іншого, розвивати вміння спілкуватися з однолітками з різних країн і національних спільнот.

Укладаючи робочу програму та навчальний посібник з країнознавства, ми виходили з того, що це інтегрована дисципліна, яка поєднує у собі мовну і суспільну складові, й має на меті не лише знайомство з історією та сьогоденням України, головними моментами історичного шляху, який пройшов український

народ, з його традиціями, матеріальною та духовною культурою, а й розширення та закріплення навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності. Педагогічний супровід іноземних студентів у процесі вивчення цієї дисципліни передбачає врахування ментальних та етнічних особливостей представників різних культур, забезпечення підґрунтя формування толерантного ставлення до представників іншої культури через вивчення історії та традицій українців.

Відображення у мові як кодів нації історичних та етнокультурних понять, що притаманні українцям, дозволяє пропонувати студентам завдання типу «Поясніть слова та словосполучення: козак, гетьман, Запорізька Січ; ковальство, гончарство; вишиванка тощо». Виконання таких завдань сприяє як розширенню знань з мови (через пошук відповідних мовних засобів, описових конструкцій), так і подоланню психологічних труднощів публічних висловлювань, коли студентові необхідно аргументувати своє пояснення.

За нашими спостереженнями найбільш цікавими для студентів є завдання, що мають на меті порівняти явища української й рідної історії чи культури. Завдяки безпосередній підтримці викладача, ретельно підібраним індивідуальним завданням, підготовка до занять за темами «Національно-визвольні змагання», «Національний одяг», «Народні знання та вірування», «Національні свята України й моєї батьківщини» допомагає студенту поступово долати мовний бар'єр, бо розповідь про знайоме з дитинства є своєрідним психологічним захистом, сприяє зниженню напруги, додає відчуття впевненості у правильності відповіді.

Навчальні педагогічні технології, до яких належать й інформаційні, активно застосовуються нами й під час викладання курсу основ інформатики. Для самостійної роботи студентам пропонується підготувати презентацію про рідну країну за планом, який укладається спільно з викладачем. У процесі роботи студент отримує консультації щодо мовного оформлення, а презентуючи свою роботу, не лише набуває досвіду публічних виступів, а й відчуває гордість за свою батьківщину, пишається її здобутками, причетністю

до її народу та культури, що є позитивним чинником у процесі соціокультурної адаптації через поєднання рідного й нового.

Педагогічні технології виховання широко застосовуються під час проведення позааудиторних заходів, спрямованих на подолання «культурного шоку», що його безумовно відчують іноземні студенти першого року навчання. Важливою умовою соціокультурної адаптації є наявність у студента здатності до адекватної самооцінки й уміння толерантно ставитися до проявів поведінки інших, які не притаманні рідній культурі.

Система виховної роботи навчально-наукового центру з підготовки іноземних громадян «УМСА» протягом двадцятирічного існування зазнавала змін і доповнень. На сьогодні основними напрямками цієї роботи є:

- створення педагогічних умов на рівні мікросередовища (окремої академічної групи) і макросередовища (центру, академії) для попередження дезадаптованості іноземних студентів у перші тижні навчання (проведення бесід щодо організації навчального процесу; залучення українських студентів волонтерського загону «Єдність» з метою ознайомлення іноземців з академією; проведення екскурсій містом тощо);
- підготовка і проведення засідань мовного клубу «Меридіани дружби», де іноземні студенти знайомляться з традиціями і культурою українського народу, натомість розповідаючи українцям про культуру та традиції рідних країн;
- залучення іноземних студентів, що проходять підготовку до вступу у ЗВО України, до культурно-масових та просвітницьких заходів на рівні академії й міста з метою запобігання міжнаціональним конфліктам;
- здійснення індивідуальної консультативної роботи зі студентами з низьким рівнем адаптаційних здібностей.

Вибіркове опитування студентів першого курсу «УМСА» щодо пристосованості їх до умов навчання й проживання в Україні показало, що іноземні студенти, що пройшли підготовчий етап навчання в різних ЗВО

України, почувалися комфортніше вже в перший місяць навчання в академії, могли організувати свій робочий час та дозвілля, краще розуміли оточуючих у порівнянні з іноземцями, що вступили на перший курс одразу після прибуття в Україну.

97% випускників навчально-наукового центру «УМСА» зазначили, що знайомство з Україною, містом під час навчальних занять та участь у виховних заходах допомогли їм орієнтуватися в академії, дотримуватися нормативних вимог щодо розпорядку роботи, не боятися помилок під час спілкування в деканаті, бібліотеці, медичному пункті, їдальні й інших громадських місцях. 23% наших випускників на початку навчання на першому курсі були провідниками для першокурсників, що закінчували підготовчі факультети в інших закладах вищої освіти.

Підсумовуючи вищесказане, робимо висновки, що в процесі соціокультурної адаптації іноземних студентів, що готуються до вступу до закладів вищої освіти, важливу роль відіграє вдале поєднання педагогічних технологій навчання та виховання, врахування соціальних та культурних норм, традицій у навчальній літературі для іноземних громадян початкового етапу навчання, проведення системної індивідуальної та групової виховної роботи.

Список використаних джерел

1. Вятчаніна С.В. Структура адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах/ С.В.Вятчаніна // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – 2013. – Вип. 48 – С. 48-54
2. [Кайдалова Л. Г.](#) Професійно-педагогічні вимоги до діяльності викладача російської мови як іноземної / Л. Г. Кайдалова, Ж. В. Черкашина // [Проблеми інженерно-педагогічної освіти](#). - 2012. - № 34-35. - С. 92-96. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_34-35_15
3. Порох Д.О. Соціокультурна адаптація як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти/ Д.О. Порох // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. - №3. – С.47-53

4. Тимчасова програма навчальної дисципліни «Російська мова як іноземна» для іноземних студентів підготовчих факультетів/відділень вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузі знань 22 «Охорона здоров'я» – К., видавництво ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», 2016. – 103с.
5. Тимчасова програма навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» для іноземних студентів підготовчих факультетів/відділень вищих навчальних закладів МОЗ України. – К., видавництво ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», 2015. – 78с.

Bogynia Larysa Viktorivna

The head of scientific research center for the preparation of foreign citizens

Ukrainian Medical Stomatological academy

Pedagogical maintenance of sociocultural adaptation of foreign citizens in polycultural environment of the institutions of higher education of Ukraine

The article examines the experience of organization of the teaching and educational process with foreign citizens preparing for accession to higher education institutions of Ukraine, describes pedagogical technologies, training materials and the system of extracurricular activities; proposed measures to sociocultural adaptation of foreign citizens at the initial stage of education.

Key words: foreign citizens, sociocultural adaptation, pedagogical technologies.

References

1. Vyatchanina S.V. Struktura adaptaciyi inozemny`x studentiv do navchannya u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax/ S.V.Vyatchanina // Teorety`chni py`tannya kul`tury`, osvity` ta vy`xovannya. – 2013. – Vy`p. 48 – P. 48-54
2. Kajdalova L. G. Profesijno-pedagogichni vy`mogy` do diyal`nosti vy`kladacha rosijs`koyi movy` yak inozemnoyi / L. G. Kajdalova, Zh. V. Cherkashy`na // Problemy` inzhenerno-pedagogichnoyi osvity`. - 2012. - # 34-35. - P. 92-96. - Rezhy`m dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_34-35_15

3. Porox D.O. Sociokul`turna adaptaciya yak skladny`k adaptaciyi inozemny`x studentiv do navchannya u vy`shhomu zakladi osvity`/ D.O. Porox // Social`na pedagogika: teoriya ta prakty`ka. – 2010. - #3. – P.47-53
4. Ty`mchasova programa navchal`noyi dy`scy`pliny` «Rosijs`ka mova yak inozemna» dlya inozemny`x studentiv pidgotovchy`x fakul`tetiv/viddilen` vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv MOZ Ukrayiny`. Galuzi znan` 22 «Oxorona zdorov'ya» – K., vy`davny`cztvo DVNZ «Ivano-Frankivs`ky`j nacional`ny`j medy`chny`j universy`tet», 2016. – 103p.
5. Ty`mchasova programa navchal`noyi dy`scy`pliny` «Ukrayins`ka mova yak inozemna» dlya inozemny`x studentiv pidgotovchy`x fakul`tetiv/viddilen` vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv MOZ Ukrayiny`. – K., vy`davny`cztvo DVNZ «Ivano-Frankivs`ky`j nacional`ny`j medy`chny`j universy`tet», 2015. – 78p.